

Гринчук С.А.
студентка І курсу,
спеціальності 012 Дошкільна освіта ОС «Магістр»,
Мукачівський державний університет
Атрощенко Т.О.
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглянуто теоретичні аспекти розвитку художньо-творчої обдарованості дітей дошкільного віку. Обґрунтовується феномен поняття «обдарованість» та «художньо-творча обдарованість». Розкрито компоненти, що забезпечують розвиток художньо-творчої обдарованості.

Ключові слова: виховання, здібності, геніальність, обдарованість, творчість, художнє виховання, художньо-творча обдарованість дитини дошкільного віку.

Досвід та успіхи найбільш розвинених країн світу у галузі науки, виробництва, розвитку технологій, культури та освіти свідчать про необхідність створення умов для обдарованої дитини вільно проявляти свої особливості, розвиватися відповідно своїм нахилам як унікальної особистості.

Незважаючи на значний досвід роботи з обдарованими дітьми, у світовій науці немає єдиного підходу, по-перше, до визначення самого поняття «обдарованість», а по-друге, до розробки загальноприйнятої концепції обдарованості. На сьогодні існує більше ста визначень поняття «обдарованість». Довгий час головним показником обдарованості визнавався здебільшого інтелект.

Обдарованість розвивається у процесі виховання, навчання, трудової діяльності. Розвиток обдарованості людей залежить від умов матеріального життя суспільства, його культури, панівних у ньому суспільних відносин. Слід зауважити, що обдарованість неможливо сформулювати тільки шляхом зовнішнього впливу, тому виховання потрібно будувати так, щоб спонукати дитину до самовиховання. Відповідно, мистецтво виховання - мистецтво пробудження у вихованця його власних сил.

Обдарованість як феномен досліджується у багатьох напрямках: психологічні основи та структура обдарованості (Дж. Гилфорд, Ж. Піаже,

Г.Холл, Р. Уайт, Л. Венгер, Н. Лейтес, О. Матюшкін, В. Моляко, А.Петровський, К. Платонов, С. Рубінштейн та інші); сфери та види обдарованості (С. Гончаренко, Ю. Гільбух, М. Гнатко, В. Степанов та інші); питання виявлення і розвитку обдарованості учнів (І. Аверина, Г. Айзенк, Ю. Бабанський, В. Крутецький, О. Кульчицька, Б. Теплов та інші).

Мета статті – на основі аналізу наукових досліджень розкрити теоретичні аспекти розвитку художньо-творчої обдарованості дітей дошкільного віку.

Зважаючи на те, що «обдарованість» належить до трансдисциплінарних понять, є багатозначним і до кінця не визначеним, його необхідно досліджувати комплексно на різних наукових рівнях, зокрема, на психофізіологічному, психологічному, соціально-психологічному, педагогічному [1, с. 68]. Вивчення індивідуальних особливостей на психофізіологічному рівні дозволяє вимірювати природні передумови, що входять до структури здібностей. Зокрема, вчені вважають, що обдарованим дітям притаманна висока біохімічна й електрична активність мозку, їх відрізняє високий енергетичний рівень та коротка тривалість сну тощо.

Психологічний рівень вивчення обдарованості характеризується визначенням індивідуальних особливостей пізнавальних процесів - сприймання, пам'яті, мислення, мовлення, а також особистісних властивостей темпераменту і характеру. Обдаровану особистість вирізняє висока концентрація уваги, наполегливість у досягненні результату в сфері, яка її приваблює, глибока зануреність у проблему, яка вивчається, інтуїція, надзвичайна здатність до абстрагування, пошуково-дослідний стиль діяльності, креативне мислення.

Соціально-психологічний рівень передбачає визначення успішності діяльності за тривалий період, вивчає характер міжособистісних стосунків та індивідуальний стиль діяльності. У сфері психо-соціального розвитку обдарованим людям притаманні: загострене почуття справедливості, значуща особистісна система цінностей, неможливість чітко розмежувати реальність і фантазію, добре розвинене почуття гумору, надзвичайна чутливість до невербальних проявів почуттів оточуючими, егоцентризм як проекція власного сприймання й емоційних реакцій на явища і всіх оточуючих тощо.

Педагогічний рівень дослідження передбачає розробку концептуальних моделей розвитку обдарованості, створення освітніх та виховних програм, відбір ефективних засобів, форм і методів роботи, спрямованих на її розвиток.

Феномен обдарованості, на думку О. Антонової потребує дослідження на рівні цілого комплексу наук. А оскільки сутність та природа обдарованості не може бути пояснена з позиції однієї наукової дисципліни, для цього явища

характерним є існування значної кількості теоретичних підходів до його вивчення [1, с. 69].

Як зазначає В. Моляко, поняття «обдарованість» не можна розглядати відірвано від понять «задатки» та «здібності». Зокрема, актуальною залишається проблема розподілу акцентів у ланцюгу «здібності - обдарованість - талант - геніальність» [5, с. 11].

У дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців (Б. Ананьєв, Д. Богоявленська, А. Богуш, І. Бондарев, Л. Виготський, Н. Гавриш, Т. Комарова, Т. Котик, О. Кульчицька, Л. Морозова, В. Сухомлинський, Б. Теплов, Р. Чумічова та ін.) стверджується, що основою для розвитку художньо-творчої обдарованості є дошкільний вік, оскільки саме в цьому віці починається становлення особистості дитини, розкриваються потенціали і здібності, в тому числі і художні.

На думку В. Зіньківського, дитинство насичене естетичними переживаннями, поривами до естетичної творчості, воно як би забарвлене естетичною радістю, захопленнями, що доходять до екстазу. Дитя ніколи не може обмежитися естетичним сприйняттям, дитя незмінно прагне до творчості, користуючись усіма доступними формами. Користується будь-яким приводом, щоб творити, творча енергія ніби шукає свого виходу.

З точки зору творчого потенціалу індивіда до проблеми обдарованості підходить О. Матюшкін у своїй роботі «Концепція творчої обдарованості» [4]. Творчість розуміється науковцем як механізм, умова розвитку, як фундаментальна властивість психіки. Домінуючу роль в структурних компонентах обдарованості він бачить у пізнавальній мотивації і послідовній, творчій активності, що виражається у виявленні нового, у постановці і вирішенні проблем. Дослідницька активність, на його думку, повинна стимулюватися новизною, яку обдарована дитина сама бачить і знаходить в навколишньому світі. Вчений підкреслює, що в основі обдарованості лежить не інтелект, а творчий потенціал.

Теплов Б. говорить про необхідність раннього залучення дітей до творчої діяльності, яка корисна для їхнього загального розвитку. Вчений зазначає, що в процесі художньо-творчої діяльності у дітей дошкільного віку розвивається самостійна творчість: літературна, музична, театральна. Виготський Л. вважає, що художня творчість виникає з гри і спочатку є синкретичною, тобто усі види художнього прояву дитини виступають в одній цілісній художньому дії. Цей синкретизм вказує на той спільний корінь, з якого роз'єдналися всі окремі види дитячого мистецтва. Цим загальним коренем є гра. Автор виділяє вікове чергування підвищеної захопленості дітей тим чи іншим видом художньої творчості. У дошкільнят переважає прагнення до музично-

драматичних або словесних імпровізацій, танцювальним рухам, особливо до колективних, хоча вже до кінця дошкільного віку помічається переважаючий інтерес до образотворчої художньої творчості [2,с.17]. Ми поділяємо точку зору вченого, що саме в цей період формуються якості дитини, необхідні для розуміння себе, осмислення нових соціальних зв'язків, норм і правил поведінки, тому вже у дошкільному дитинстві необхідно цілеспрямовано розвивати системні якості особистості дитини. Дитячий дошкільний вік - період становлення здібностей, особистості і бурхливих інтеграційних процесів в психіці. Рівень і широта інтеграції характеризують формування і зрілість самого явища - обдарованості.

Дошкільний вік представляє найбільш сприятливі можливості для розвитку різних форм образного мислення, в поєднанні з інтенсивним розвитком уяви це забезпечує розвиток творчих здібностей. Виготський Л. показує, що уява отримує найбільший розвиток в дошкільному віці, починає складатися в ігровій і отримує подальший розвиток і втілення в самих різних видах дитячої творчої діяльності - образотворчій, музичній, театральній та ін. Уява є показником яскраво виражених художньо-творчих здібностей.

Фльоріна Є. зазначає: «За допомогою мистецтва розвивається творча особистість дитини. У грі, малюванні, ліпленні, розповіданні дитина вчиться ставити перед собою цілі, визначати свої бажання, передбачити шляхи їх здійснення і результати. Перетворюючи дійсність за власним задумом, дитина розвиває творчу ініціативу, волю, витримку, зосередженість, вміння довести задум до кінця. Мистецтво є найбільшим засобом спілкування і взаєморозуміння, зближує і об'єднує дітей в спільних переживаннях і діях». Вона висуває наступні принципи художнього виховання дітей:

- прагнення до єдності емоційного і пізнавального;
- вивчення своєрідності сприйняття дитиною естетичного і творчого;
- повноцінність, багатство і різноманітність;
- наочність;
- увага до дитячої ініціативи і самостійності;
- правильне поєднання колективного та індивідуального керівництва.

На думку Фльоріної Є., роль педагога в розвитку творчості повинна полягати у наступному: «Нашим прагненням є не вирішувати за дитину її творчу задачу, але надавати всіляку допомогу її пам'яті, озброювати очі, допомагати аналізом, визначенням, нагадуванням» [7, с.10].

Розвиток художньо-творчих здібностей дітей у різних видах діяльності відображено в дослідженнях Н. Ветлугіної, Т. Комарової.

Комарова Т. розуміє під художньою творчістю дошкільнят створення суб'єктивно нового (значущого для дитини, перш за все) продукту (малюнок,

ліплення, розповідь, танець, пісенька, гра); створення (вигадкування) до відомого раніше ще не використовуваних деталей, які по-новому характеризують створюваний образ (в малюнку, оповіданні і т.п.), різних варіантів зображення, ситуацій, рухів, свого початку, кінця, нових дій, характеристик героїв і т.п.; застосування засвоєних раніше способів зображення або засобів виразності в новій ситуації (для зображення предметів знайомої форми - на основі оволодіння мімікою, жестами, варіаціями голосу і т.д.); прояв ініціативи у всьому. У творчій діяльності дитини Т. Комарова пропонує виділяти три основних етапи, кожен з яких може бути деталізований: виникнення, розвиток, усвідомлення та оформлення задуму; процес створення зображення і аналіз результатів [3,с. 35].

Зацепіна М., Комарова Т. висловлюють думку про те, що розвиток художньо-творчих здібностей в одному виді діяльності може сприяти більш успішному розвитку і в іншому виді діяльності, що визначається спільністю основних психічних процесів, на яких базується будь-яка художня діяльність.

У спеціальній літературі немає єдиної думки на психологічну природу художньо-творчого обдарування. Опираючись на дослідження Л. Трубайчук, є підстави говорити, що розвиток художньо-творчої обдарованості забезпечують чотири компоненти: емоційний, гносеологічний, аксіологічний та діяльнісний [6, с.15].

Емоційний компонент у розвитку художньої обдарованості передбачає чуттєво-емоційний розвиток дитини, забезпечення умов для розвитку естетичної емпатії та естетичної рефлексії в процесі спілкування з образотворчим мистецтвом і створенні творчих продуктів у художній діяльності.

Гносеологічний компонент містить умови для розширення естетичних уявлень дошкільнят на основі сприйняття, що визначають естетичне пізнання дітей, розширення їхнього художнього кругозору.

Аксіологічний компонент сприяє формуванню естетичних потреб дитини, мотивації у пізнанні естетичних цінностей.

Діяльнісний компонент забезпечує створення умов для творчого саморозвитку дитини в процесі її художньої діяльності.

При визначенні творчого саморозвитку дитини як одного з критеріїв прояву художньо-творчої обдарованості дитини дошкільного віку ми опираємося на дослідження М. Грибанової, Т. Комарової. Під творчим саморозвитком розуміється реалізація індивідуальності дитини у творчій діяльності, само зміна учасника творчої діяльності. Беручи до уваги дослідження вчених, можна визначити наступні показники творчого саморозвитку дошкільника: багатство асоціацій при сприйнятті творів

мистецтва; самостійність в експериментуванні; швидкість, точність, гнучкість і творча оригінальність у продуктивній діяльності (прагнення до варіацій, імпровізації); усвідомлення дитиною унікальності особистісного творчого продукту.

Художньо-творча обдарованість найяскравіше проявляється в дошкільному віці, оскільки дитина, володіючи образним мисленням, краще запам'ятовує все яскраве, виразне (саме цими властивостями наділене мистецтво) і охочіше прагне реалізувати себе в художньо-творчій діяльності. У даному віці обдарованість проявляється як загальна, і лише в наступні вікові періоди вона може бути вибірковою до будь-якої творчої діяльності. Характер розвитку художньо-творчого обдарування в дошкільні роки - це завжди результат складної взаємодії спадковості (природних задатків) і соціокультурного середовища, опосередкованих діяльністю дитини (ігрова, художня, трудова), а також особистісної активності самої дитини, її здатності до саморозвитку. Кращі досягнення дитини дошкільного віку в області засвоєння навколишнього життя говорять про те, що її знання з'являються в результаті співпраці з більш компетентними дорослими.

У рамках нашого дослідження дитина, яка володіє художньо-творчою обдарованістю, проявляє самостійність, ініціативу, допитливість при розгляданні і обстеженні творів мистецтва, дає оцінку основним естетичним характеристикам, відображає розуміння вибору засобів виразності художника, відповідно до задуму, у змісті суджень. Така дитина демонструє в мові, жестах естетичні почуття, є ініціатором мистецтвознавчої бесіди, із захопленням займається творчою (музика, театр, образотворче мистецтво, хореографія) діяльністю. Художньо-творчо обдарована дитина працює самостійно, пропонує свої ідеї, вільно входить у нестандартну ситуацію, охоче експериментує, легко обирає необхідні для здійснення задуму образотворчі і технічні засоби, відчуває задоволення від естетичної діяльності, знає, як зробити роботу ще краще.

Таким чином, у нашому дослідженні під художньо-творчою обдарованістю ми розглядаємо сукупність творчих здібностей, спрямованих на засвоєння дитиною досягнень культури і мистецтва, на створення персональних унікальних продуктів художньої творчості, через вираження індивідуальності, з урахуванням моральних цінностей соціуму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О.Є. Застосування системного підходу у побудові моделі обдарованості / О.Є.Антонова // Професійна педагогічна освіта: системні дослідження : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. - Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. - С. 68-91.

2. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л.С. Выготский. - СПб.: СОЮЗ, 1997. - 96 с.
3. Комарова Т.С. Дети в мире творчества / Т.С. Комарова. - М.: Мнемозина, 1995. - 160 с.
4. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности / А.М. Матюшкин // Вопросы психологии. - 1989. - № 6. - С. 29-33.
5. Моляко В.О. Проблема обдарованості: нові етапи психологічних досліджень та їх практична реалізація / В.О.Моляко // Актуальні проблеми психології: Том 6. Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога: Зб. наук. праць. - К.: VONA MENTE, 2002. - Вип. 3 (1 частина). - С. 11-15.
6. Трубайчук Л.В. Дошкольное детство, как развивающий социокультурный феномен: монография / Л.В. Трубайчук. - Челябинск, 2009. - 153 с.
7. Флёрина Е.А. Основные принципы художественного воспитания детей / Е.А. Флёрина // Дошкольное воспитание. - 2009.- № 7. - С. 8-13.

In the article are considered the theoretical aspects of development of artistic and creative talent of children of preschool age. The phenomenon of the concept of «geniousity» and «artistic and creative talent» are substantiated. The components that provide the development of artistic and creative talent are revealed.

Key words: education, ability, geniousity, giftedness, creativity, artistic education, artistic and creative talent of a child of preschool age.

УДК 378.011.3-052:373.2.016:81:75

Дешко М-Х. В.
студентка II курсу, спеціальності «Дошкільна освіта», ОС «магістр»,
Мукачівський державний університет
Попович О.М.
кандидат педагогічних наук, старший викладач,
Мукачівський державний університет

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ДО РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТВОРІВ ЖИВОПИСУ

У статті окреслено особливості професійної підготовки педагогів до роботи з розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку засобами творів живопису. Досліджено проблеми професійної підготовки майбутніх

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>